

Morkulla

© Erik R. Lindström, Örnbo viltfakta 2007

Det är en tidig vårkväll när snön fläckvis ännu ligger kvar i skogen. Du väntar vid en gammal timmerloge; fäbodens sista kvarvarande byggnad. Bakom logen reser sig granskogen hög och svart; framför dig står ogenomträngliga snår av björk och gråal på de gamla lyckorna. Kvällen är på väg över i natt och du börjar frysa så smått. Då hör du: först bara ett Piiisp, sedan ett till. När det kommer närmare blandas piispandet med ett mjukt knarrande läte: Oårr korr orr Piissp ..., Oårr korr orr ... Piissp ... Rakt över ditt huvud inifrån granskogen kommer morkullan flygande: de snabbt svepande vingarna; den långa näbben. Hon vrider det stora huvudet än hit än dit och spanar nedåt.

”Hon” skriver jag, men det är en han. Det är nämligen hanarna som ”drar” eller flyger sina rundor i skymning och gryning från det att de anländer i slutet april till någon gång i juli då parningssåsongen är över. Draget är som mest intensivt under maj-juni. Det handlar inte om något revirförsvar, även om man då och då kan se kullor, som ilsket grälände flyger sida vid sida. Snarare är detta ett spel för honorna på samma sätt som hos tjäder, orre och dubbelbeckasin. Parningsberedda honor på marken signalerar med sitt beteende varvid hanen dyker tvärt. Samma reaktion hos hanen kan man få genom att slänga upp en mössa.

I mörkret är fågelns teckning svår att urskilja, men på nära håll kan man beundra en fantastisk varmt brunvattrad dräkt. Dess främsta egenskap ur morkullans synvinkel är som kamouflage. Morkullan är ett eftertraktat byte för många jägare; både fyrbenta och bevingade. Uppenbarligen har kamouflaget sin funktion både för hane och hona, men antagligen är det viktigast för honan som ensam sköter ruvningen.

Skulle boet trots honans skyddsteckning bli upptäckt, kan hon lägga en ny äggkull. Därför fortsätter hanarnas drag också långt in på högsommaren. Som kuriositet kan nämnas att jag en gång fann ett bo med äggskalen efter en lyckad kläckning bara ett tiotal meter från ett använt gryt. (Grytet beboddes omväxlande av räv och grävling och tyvärr minns jag inte vilken av dessa som nyttjade det för tillfället.) Mången gammal jägare skulle tolka detta som att rovdjuren lämnar ett område runt grytet i fred för att själva undgå upptäckt. Å andra sidan kan det också tolkas som ett mått på kamouflagets effektivitet.

Det räcker emellertid inte att ruva fram en kull till kläckning. Den första tiden måste ungarerna matas med allehanda småkryp. Honan följer dem i terrängen och pysslar om dem på

bästa sätt. Senare lär de sig att själva påta i marken med näbben, som har tryckkänsliga celler på spetsen och kan öppnas med en speciell led längst ut för att greppa larver, maskar m.m. utan att bli full av jord och dy.

Likt många fågelhonor kan morkullan avleda en angripare genom att spela skadad. Skulle hon trots kamouflage och skådespeleri känna sig hotad, kan hon flyga iväg med en unge tryckt intill kroppen under sig. Detta beteende debatterades länge, men anses idag vara belagt. En ljus sommarnatt 1968 i Kapellänget på Gotska sandön såg även jag en morkulla flyga iväg med något inklämt mellan benen och kroppen. Av allt att döma var det en unge.

Ett annat tvisteämne, när det gäller morkullan, är jakten. Här i landet hade vi en lång tradition av vårjakt på dragande hanar, som bröts genom ändrade jakttider 1960. I mitten av 1970-talet infördes i stället sommarjakt, som så småningom kom att gälla från midsommar och framåt. Men enligt EU:s fågelskyddsdirektiv skall fåglarna vara fredade under häckningstiden, och man kan finna honor med små ungar långt fram i augusti på grund av omläggningen.

Jägarna hävdar emellertid att jakten inte gör någon skada, eftersom den drabbar hanarna, som inte deltar i uppfödningen av ungarna. En del undersökningar tyder också på att det finns ett överskott av hanar som inte deltar i "draget" (eller bara gör så i mycket liten utsträckning) förrän de aktiva skjuts bort. Hos morkullan är inte hona och hane knutna till varandra i fasta par, något som skulle ha uteslutit ett sådant beteende. Aktiva hanar kan i stället para sig med flera honor. Det innebär att antalet dragande hanar inte minskar nämnvärt för att några skjuts bort.

Å andra sidan har förbudssidan starka förespråkare hos ornitologerna, som helst såge att alla nöjde sig med att beundra morkulldraget på avstånd i den nordiska skymningen. Denna attityd tycks även ha haft stöd hos tjänstemän på naturskyddande myndigheter. Förbud mot sommarjakt infördes i samband med Sveriges inträde i EU, trots att man tidigare sagt att det inte skulle behövas några undantag för Sveriges del för att den skulle kunna fortsätta. Senare försök att återinföra jakten har stupat på brister i beslutsunderlag m.m.